

Мирко Бојанић

публициста

Ваљево

Из старих докумената

НАД СПИСКОМ ЖИТЕЉА ВАЉЕВСКИХ 1836

Турска власт била и полако нестајала из Србије почев од 1815. године, а с њом и њена знамења и недаће. Доћи ће нове муке, али бар са домаћи именом. После султанових хатишерифа из 1830. и 1833. Турци и пре истека утврђеног рока (1836) напуштају већину вароши и касабе, продајући своје поседе који прелазе у руке имућнијих српских слојева, пре свега оних који су били на власти, а понешто ће допасти и другима, мање привлачно за крупније велепоседнике.

У промењеним односима и приликама чаршија постаје магнет за нове трговце, разне занатиље, механиције. Сјатиће се и добар број сеоске сиротиње да тражи било какву службу код газда, а често ће ницати и они који се надају хлебу без мотике и поштеног зноја: рађао се слој бадавација, скитница, сецикеса и лопова свих врста.

Јесте да постоји уредба о забрани путовања без пасоша, пре свега из нахије у нахију и шире, и обавеза да се сваки путник са стране пријави полицајној власти, неки су кретали без тог документа и ризиковали да буду ухваћени и ухапшени и да бораве у апсу док не докажу ко су и одакле су и да ли нису негде неко зло учинили. А то је могло и дуже да потраје, док се обавља преписка између оних који брину о унутрашњем поретку у земљи и повереним територијама.

Игледа да је самовољство појединаца попримало све опасније размере па се у чаршијама осећао неред у који улазе и домаћи житељи. Ваљало је наћи сигуран лек за цело Књажество. Совјет и Књаз дају упутства. На основу тога (навден је с пуним звањем), *Његово високородије зосјодин Лазар Теодоровић, њолковник, воени командант и надзираатељ гринско-џосавске зранице и росијско-императорског св. кн. Владимира 4-тог степенa ордена кавалер*, пише Исправничеству Окружија ваљевског (Историјски архив Ваљево, б. XI 1836, Фонд Окружног суда) да полицај и кмет попишу „*све житиље вароши Ваљева*

поименце“, „и свакиј малбаша за своју малу да се појдемчи, а свакиј ѓазда за свој слугу...“

Очито је циљ да нико не буде без сигурног назора и да се зна ко би био одговоран за нечије понашање. Тешко је рећи да ли је неко остао без ваљане заштите над својом главом и да ли је неко измакао погледима малбаша, полицаја и других који су били задужени за јавни ред и мир. Женска чељад остаје изван списка: место и послови су у кући.

Показује списак многе занимљивости, од имена и презимена, која код неких грађана још нису стална, што ће постати обавезујуће тек од 1851. Откриће се и одакле је ко пореклом, шта је по занимању, колико је имућан (судећи по броју слугу) итд. Због тога се докуменат наводи у целини:

1836

Новембра 3

Списак варошана ваљевски

с оначенијем кои је за коџа добар

1. Стеван Ђурић	јемац за слугу Мићу
2. Милован Николић	за сина свога Ђоку
3. Јован Лукић	за слугу Милана
4. Насто Марковић	
5. Милан Настић	за слугу Вилипа
6. Павле Гавриловић	
7. Вукашин Чочић	ортак Милована Богосавље(вића)
8. Која Рачанин	
9. Милан Кошљанин	за сина Аксентија
10. Јово Леонтијевић	
11. Мићо Кисић	за слугу Ђорђа
12. Марко Танасковић	за слугу Димитрија и Вукосава
13. Павле Петаковић	
14. Јеремија Паунац	
15. Остоја Поповић	за слугу Нинка
16. Милинко Теодосић	за слугу Милисава
17. Ранко чарукџија	
18. Живко Јокић	за слугу Стевана
19. Живан Станојевић	за слугу Срећка
20. Радосав Станишић	за слугу Нинка и Петра

(За ове вишечечене добар је Кочо Маринковић, житељ ваљевски и за своје три слуге.)

1. Лазар Туцика	
2. Илија Продановић	за брата Пантелију
3. Стеван Тешић	за браћу Вељу (?) и Лазу
4. Петар Иванић	
5. Радован Гавриловић	за слугу Тошу
6. Пеко екмеџија	за слугу Јакова

7. Милош Петровић
8. Мита Тривуновић за слугу Стевана
9. Ђорђе Рођановић (?)
10. Павле Глишић
11. Милован Кораћ за слугу Митра и Ристу налбанту
12. Ђоко Гале
13. Јово Тескић (?)
14. Јово Бонцулић за слугу Јевту
15. Мићо Гале за слугу Николи
16. Петар Ђеђица за слугу (остао без имена)
17. Тома Ристић за слугу Митра
18. Велимир Јовановић за слугу Косту
19. Митар Јеличић за слугу Павла
20. Остоја екмеџија
21. Алимпије Теодосић
22. Јован Ђурчија за слуге Милоша, Малеша (?)
23. Сима Гачић за Вилипа аласа
24. Лазо мутавџија за слуге Ђорђа и Илију
25. Јован Плеовић (?)
26. Максим Крстић за слуге Саву, Цветка
27. Јован Васиљевић за Василије(вић) ? Ђуру
28. Милан Антић

(За ови вишеречени 28 добар је Тодор Спасојевић и за своје три слуге, житељ ваљевски.)

1. Ђорђе терзија
2. Стојан Вељковић
3. Лазо Ирић
4. Игњат мутавџија за брата Виктора, Ристу, Пантелеја, Илија, слуге
5. Петар Поповић за Илију, Мијаила
6. Петар Стевановић
7. Весо Селак
8. Паун клисар
9. Милош бардакџија за слугу Стаменка
10. Вилип терзија за слугу Обрада
11. Петар ужар за слугу Витомира
12. Јован Грујевић за слугу Петра
13. Петар Маринковић за слуге Уроша, Пулу (?), Пану, Ненада, Спасоја, Илију
14. Симо кујунџија
15. Никола Ирић за слугу Спасоја
16. Живко мутавџија за слугу Јована
17. Стеван бардакџија за слугу Раку, Теодосија
18. Петроније Стапарац за слугу Ристу

19. Коста Маринковић
20. Гајо (?) Бошко за калве Мићу, Срећка
21. Ђоко Ђерић за брата Темотеја, слугу Лазара
22. Перо Брусничанин за брата Ђоку, Мићо, Тодор, слуге
- (За ови вишеречени 24 ? добар је Јован Бугарче, житељ ваљевски.)
1. Луко екмеџија за Петра
2. Младен мутаџија за Павла, Живка, Илију
3. Николче Филиповић за Ристу Бошњака, Ђорђа, Лазара, Саво
4. Марко Шопичанин
5. Вићентије чаругџија
6. Тимотије Максимовић за брата Јефрема
7. Стеван Поповић
8. Станко папуџија
9. Васил Савић добар за Симу Зиројевића Бошњака
10. Јевта табак
11. Максим екмеџија
12. Лазо ковач за слугу Мијаила
13. Јован бардакџија
14. Петар Меден (?)
15. Милоје Марковић
16. Станимир табак
17. Ивко Гологлавац за Милована Бороњу
18. Пеја Лазаревић
19. Стеван Бошњак
20. Тома Мраоровић за пасторка Саву
21. Перо Сарајлија
22. Аксентије Живановић
23. Стеван Милосављевић
24. Вукосав ћурчија
25. Ђоко Бошњак
26. Вид калаџија

(За ове вишеречене добар је Јован Пеовић, Лазо Теодоровић, житељ ваљевски.)

1. Милош Павловић
2. Јоцо Араповић за слугу Јову
3. Радич Вилотић за слугу Димитрија
4. Лазар Глишић за слугу Груицу
5. Милић Илић за слуге Алексу, Јову, Јована
6. Мића Команица
7. Глиша Живковић за слугу Јелесија
8. Вукајло Михаиловић за слуге Дику, Стевана
9. Никола Дражић за слугу Ранка Ђурић
10. Милован Тадић за слуге Стевана. Марка, Јована, Јефрема касапа

11. Симо Чоло
 12. Коста Миљивојевић за слуге Јакова, Живка и Милована
 13. Јанко Николић
 14. Алекса Ненадовић за слугу Ђоку
 15. Миљисав Илић за слугу Мила
 16. Коста Максимовић за слугу Јефрема, Петра
 17. Никола Митровић за слугу Ђорђа
 18. Рако Радосављевић за слугу Петра и Симу
 19. Алекса казанџија за слугу Танасија
 20. Димитрија бакал
 21. Дамјан туфегџија за слугу Павла
 22. Тома туфегџија
- (За ове вишеречене добар Миљивој Томић, житељ ваљевски.)
1. Данило Максимовић за слуге Јевту, Лазу, Дмитра
 2. Дамјан Готовац за слугу Тришу терзију
 3. Стеван Петровић за сина своја два
 4. Божић кујунџија за Јована ашчију добар
 5. Тодор Лазић за брата Божића, слугу Сречка
 6. Гаја екмеџија за слугу Стојана
 7. Лазо кујунџија за слуге Тодора Неде(љ)ка
 8. Васа Максимовић за Алинпија и брата Темотеја
 9. Лазар Ребељац
 10. Петроније табак
 11. Мића Броћић
 12. Јеремија Карамарковић за брата Диду
 13. Стеван ковач
 14. Мијаило Анђелић
 15. Мијат Петровић
 16. Симо Поповић
 17. Панто Топал
 18. Мића Петровић
 19. Луне (?) Радоица за сина Јефчу
 20. Милић терзија за сина свог
- (За ове вишеречене добар је Ђуро Малишевић, житељ ваљевски.)
1. Јован Голуб
 2. Вaso Попара
 3. Мато Бонџулић
 4. Јован Шарго
 5. Илија Јовановић за Стојана шурака
 6. Матеја Антић за брата Стевана
 7. Васа Јовановић
 8. Никола Пуцар
 9. Вук од Кулине

10. Спако Кавадарац

11. Ристо Ђебеџија

12. Темотеја Илић

13. Илија Јанић

за сина свога Перу

(За ове вишеречене добар је Милован Кораћ, добар је Мато Ићибер, житељи ваљевски.)

Јефрем Кутешанин

Дамјан Поповић

Илија Шкодра

Срећко Милосављевић

(За ове вишеречене добар је Дамјан Радљевац.)

У Ваљеву

6. ноемврија 1836.

Член исправничества Окружја ваљевског

Јовица Милутиновић

секретар Васа Јовановић

За неке људе довољно јемство је било њихово звање и не налазе се на списку. То су свештеници, учитељи, чиновници вишег и нижег реда. Јемац је Миливој Томић, трговац и варошки кмет, као и Дамјан Радљевац, полицај ваљевски. Први ће касније бити члан окружних судова ваљевског и подрињског, а други и начелник Среза посавског (седиште у Убу), у чину штабског капетана.

Занимљив податак сачуван је у Протоколу издатих писама за 1834. и 1835, под 17. јануаром 1835. Полицај ваљевски од јула 1832. до Цвети 1834. био Јевта Васић, раније дућанџија и терзија, писмен. На служби ревностан, али га Цветни панађур смутио: прокоцкао и своје и позајмљене паре и панађурску кирију од дућана и још 300 гроша које је примио да исплати сребрена кандила узета од извесног г. Ресавца. Искључен из службе и продато му имање да се подмири покартано.

Иначе, иста 1836. година, оставила и списак ваљевских трговаца, механџија и занатлија. Можда ће се у њему, у односу на списак јемчења, неко име појавити са потпунијим подацима. Као *трговци* уписани су Павле Петаковић, Јоца Араповић, Миливој Томић, Јован Леонтијевић, Милован Кораћ, Остоја Поповић, Радосав Станишић, Лаза Теодоровић, Николче Филиповић, Ђоко Тешић, Танасије Даниловић, Стеван Тешић; *меанџије* су Теодор Лазић, Ђуро Малешвић, Гаја Причевчанин, Ристо Јевремовић, Стефан Антић, Аксентије Козличанин, Лука Николић, Максим Крстић, Велимир Јовановић, Максим Николић, Никола Поповић, Пејо Лазаревић, Матија Стевановић, Милисав Илић, Перо Михаиловић, Јован Пејовић, Насто Марковић; *шерџије* (држе и ситну робу) су Мића Кисић, Никола Митровић, Коста Максимовић, Коста Маринковић, Павле Гавриловић, Никола Дражић, Јован Ђескић, Рако Радосављевић. Глиша Живковић, Вукајло Михаиловић, Теша Глигорић, Данило Максимовић, Мићо Трифуновић, Митар Величић, Ђоко Ђерић, Милић Илић, Марко Танасковић, Илија Продановић, Радован Гавриловић, Алекса

Милановић, Радич Вилотић, Тимотије Максимовић, Саво Ђурић, Петроније Сандаљац, Која Андрић, Ненад Пантелић, Милош Павловић, Милован Тадић, Јеврем Тадић, Мића Радовановић, Петар Стојановић, Алимпије Теодосић. Петроније Стапарац; *абаџије* Милан Антонић, Алекса Ненадовић, Тимотије Ђерић, Јанко Николић, Филип Алексић, Лазо Кнежевић, Лазар Глишић, Живко Јокић, Живан Станојевић, Ђоко Михаиловић, Гаја Живановић, Сима Поповић; *чарукџије* Стеван Поповић, Вићентије Маринковић, Јован Лукић, Ранко Николић, Тома Ристић; *ћурџије* Јован Радовановић, Петар Ивановић, Стеван Петровић; *џреметџар* Стефан Тешић; *бардакџије* Стеван Илић, Милош Вељковић, Сима Миловановић; *муџавџије* Младен Ђурић, Живко Николић, Петар Поповић, Тодор Спасојевић, Здравко Живковић, Лазар Андрић, Сима Гашчић, Игњат Крсмановић, Виктор Крсмановић; *џаџиџије* Лазар Ирић и Станко ?; *ћонџије* Јово Николић, Коча Маринковић, Пера Маринковић, Јово Белчевић, Станимир Митровић, Мићо Чатара, Јевта Босанчић; *џуфеџџије* Дамјан Богдановић, Тоша Тадић, Јован Плавић, Стеван Ђурић; *кујуџије* Лаза Марковић, Богић Иванић, Сима Јовановић; *казанџија* Алекса Рајтаровић; *ковачи* Лаза Аћимовић и Стеван ?. Као бардакџија појављује се још један Стеван Илић.

Дешавало се да појединци нису могли да издрже борбу са законима тржишта и пореским обавезама па су благовремено остављали несигурне послове или пропадали. Вештији и способнији успевали су да опстану, а неки и да увећају свој капитал.

Свему овоме може се додати и податак да је Ваљево крајем 1836. имало 134 пореске (ожењене) главе, што приближно одговара и броју домаћинстава. (Ист. архив Ваљево, 21. XI 1836)

Значење мање џознајних речи: *екмеџија* – пекар, *малбаџа* – старешина мале (махале), *муџавџија* – мајстор који од козје кострети прави покровце, торбе и сл., *џабак* – мајстор за штављење коже, *џоџал* – хром човек, *џуфеџџија* – пушкар, као и трговац оружјем, *ћебеџија* – мајстор за прављење ћебади, *ћећеџија* – мајстор који прави капе од ваљане вуне (као шиптарско кече), *ћурџија* – крзнар, *чарукџија* – опанчар